

JURICA POLANČEC

O podrijetlu hrvatskih riječi za voće i povrće

Nazivi za biljke s etimološkoga su gledišta posebno zanimljivi. Tomu je tako iz razloga što takve riječi često putuju od jezika do jezika. One se, naime, obično povezuju s određenom kulturom ili podnebljem i stoga se, kad se govornici kojega jezika s nekom biljkom susretnu prvi put, naziv za nju najčešće posuđuje iz kojega drugog jezika. Sjetimo se samo banane, voća koje ne raste u našem podneblju te je riječ za taj žuti plod posuđena iz nekoga jezika s područja zapadne Afrike. Riječi za takve egzotične plodove danas u hrvatskome jeziku ima napretek i lako ih prepoznamo: *ananas, papaja, avokado*.

Međutim, i velik broj nama posve običnih riječi za voće i povrće, kako ćemo vidjeti, zapravo je u nekome trenutku odnekle posuđen. Za početak, treba napomenuti da su govornici praslavenskoga, jezika iz kojega se, među ostalim slavenskim jezicima, razvio i hrvatski, prije svojih seoba živjeli u nešto drukčijemu podneblju, najvjerojatnije u blizini močvarnih područja u sjeveroistočnome podnožju Karpata. Iz toga zajedničkog slavenskog razdoblja ostaje nam niz naziva za voće i povrće koje dijele svi slavenski jezici kao što su *jabuka, kruška, šljiva, mrkva*. Kad se dio Slavena naselio na prostoru rimskoga Ilirika, susreli su se s mnogim nepoznatim biljkama za koje su nazive posudili iz latinskoga, jezika koji su tamo zatekli. Tako je u hrvatski jezik ušao niz riječi za biljke koje potječu sa Sredozemlja, a Slavenima su prije toga bile nepoznate.

Takve su riječi *kupus* (lat. *composita*, doslovno 'složeno povrće'), zatim *trešnja* (lat. *cersea*) i *blitva* (lat. *blitum*). Neki su od posuđenih i nazivi biljaka koje potječu s istoka, a Rimljanima su već bile poznate, primjerice *breskva* (lat. *persica*), čiji naziv doslovno znači 'perzijsko (voće)' iako zapravo potječe iz Kine. Neke su latinske riječi u hrvatski došle posredstvom njemačkoga, primjerice *marelica* iz lat. *armeniaca* preko njemačkoga *Marille* i talijanskoga *armellino*, što upućuje na Armeniju, iako *marelica*, kao i *breskva*, podrijetlo vuče iz Kine. I riječ *luk* je posuđenica, i to iz nekoga germanskog jezika, a srodna joj je njemačka riječ *Lauch* 'luk, (regionalno) poriluk'. Za nove se biljke nazivi nisu samo posuđivali, nego su katkad davani na temelju njihova izgleda, pa je tako naziv *zelje*, druga riječ za već spomenuti kupus, postao od pridjeva *zelen*, dok je *krastavac* nazvan po riječi *krasta*.

.....
 Za nove se biljke nazivi nisu samo posuđivali, nego su katkad davani na temelju njihova izgleda, pa je tako naziv *zelje*, druga riječ za već spomenuti kupus, postao od pridjeva *zelen*, dok je *krastavac* nazvan po riječi *krasta*.

S druge strane, mnoge nazive za voće i povrće koje se tek kasnije pojavilo na Sredozemlju i Europi, a došlo je s istoka, hrvatski je posredstvom različitih jezika najčešće primao iz perzijskoga. Takvi su nazivi nekih agruma, pa je tako *naranča* u hrvatski i druge europske jezike došla posredstvom turskoga, a *limun* posredstvom arapskoga. Iz perzijskoga je stigla i riječ *špinat*, naziv za biljku koja je i sama podrijetlom iz Perzije. U hrvatski je ta riječ došla preko španjolskoga tako što je špinat tijekom maurske vladavine u Europu prenesen upravo preko Pirenejskoga poluotoka.

Osim s istoka, voće i povrće dolazilo je u Europu i iz Amerike. Najpoznatiji je *kukuruz*, za koji je naziv došao iz turskoga. Zanimljivo je da je turska riječ složena od riječi *koku-* 'smrad' i *uruz* 'riža', a povrće je dobilo taj naziv zbog toga što se riža u to doba smatrala hranom nižih slojeva. Nadalje, ovoj skupini pripada i *krumpir*, za koji je naziv nastao od dijalektne njemačke riječi *Grundbirne*, što doslovno znači 'kruška iz zemlje'. Krumpir je i u nekim drugim jezicima dobio naziv na sličan način, primjerice u francuskome, u kojemu se krumpir kaže *pomme de terre*, što znači 'jabuka iz zemlje'. Nadalje, riječ *rajčica* prijevod je njemačkoga *Paradiesapfel* 'rajska jabuka', a od iste je riječi, ali posuđivanjem, nastala i druga riječ za isti plod, *paradajz*. Iz Amerike nam je stigla i paprika, koja je dobila naziv po papru.

...
kupus
'složeno
povrće' breskva
'perzijsko (voće)
krumpir 'kruška
iz zemlje' rajčica
'rajska jabuka'
.....

Preplatite se na treće godišće *Hrvatskoga jezika!*

Preplatiti se možete putem e-adrese hrjezik@ihj.hr ili mrežnih stranica knjige.ihj.hr. Uplate se šalju na račun u Privrednoj banci Zagreb: HR6023400091110616363 s naznakom „za *Hrvatski jezik*”. Svi pretplatnici postaju članovi Kluba pretplatnika časopisa *Hrvatski jezik* te ostvaruju pravo na 40 % popusta na sva institutska izdanja.